

Vzdelávanie

Zuzana Čáčová, Danica Hullová, Eva Kráľová, Ivana Lisická, Norbert Maur, Jozefína Štraussová

ÚVOD

Vzdelávanie je pevnou súčasťou rozvoja a pôsobenia neziskových organizácií na Slovensku. Výskumy z roku 1996¹ poukazujú na to, že vzdelávanie (dospelí a iné) bolo 2. najčastejším tematickým zameraním MNO na Slovensku. Dnes sa vzdelávaniu venuje cca tretina MNO. Vzdelávanie sa stalo prierezovou témou.

Na Slovensku máme stovky občianskych organizácií, ktoré sa snažia o čiastkové či komplexné zmeny vedúce k modernému vzdelávaniu.

Niektoré iniciatívy idú do hĺbky problémov, tie označujeme ako **transformačné alebo systémové**. Iné z povahy svojej činnosti pomáhajú školám „iba“ materiálne a označujeme ich ako **kompENZAČNÉ**. Na pomedzí sú **rozvojové typy** aktivít, ktoré rozvíjajú konkrétne zručnosti, kompetencie a hodnoty mladých ľudí.

V rámci teoretického vymedzenia rozdeľujeme vzdelávanie podľa viacerých kritérií:

- Kto ho realizuje: inštitúcie zriadené zo zákona (formálne vzdelávanie) a ostatné vzdelávacie inštitúcie (neformálne vzdelávanie).
- Koho vzdelávame: mladí ľudia, predproduktívny vek, produktívny vek, seniori (napr. univerzity tretieho veku), ľudia ohrození sociálnou exklúziou (napr. obyvatelia menej podnetného sociálneho prostredia) a rôzne obeť (násilia, trestných činov, zlého zaobchádzania, obchodovania s ľuďmi, korupcie, extrémizmu a pod.
- Prečo vzdelávame: štátne povinné vzdelanie, dobrovoľné vzdelávanie (lebo ľudia sami chcú), celoživotné vzdelávanie, vzdelávanie s dosiahnutím želaného efektu (preventívne vzdelávanie, bezpečnosť v rôznych oblastiach života a práce).

Strategické dokumenty a právna úprava týkajúca sa vzdelávania

Ako kľúčové dokumenty uvádzame najmä:

Nový program v oblasti zručností pre Európu, s podnázvom Spolupráca na posilnení ľudského kapitálu, optimálnym spôsobom reaguje na nové trendy v oblasti adaptácie na pracovný, profesijný život.

Ďalším dôležitým a nadväzujúcim dokumentom je

Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2014 – 2020, ktorý sa venuje zvyšovaniu kvality života mladých ľudí.²

Zákon o výchove a vzdelávaní č. 245/2008 Z. z., tzv. školský zákon zahŕňa v sebe vzdelávanie na základných a stredných školách, nadstavbovom štúdiu, pomaturitnom štúdiu. Uvádza vzdelávacie štandardy, učebné plány a učebné osnovy, upravuje individuálne vzdelávanie a vzdelávací jazyk.

¹ Mimovládne organizácie a dobrovoľníctvo na Slovensku očami verejnej mienky I., Z. Bútorová, M. Bútora, Edícia Tretí sektor a dobrovoľníctvo I/1996

² [https://www.iuventa.sk/files/documents/legislativa/strategia_sr_pre_mladez%202014-2020_final%20\(sj\).pdf](https://www.iuventa.sk/files/documents/legislativa/strategia_sr_pre_mladez%202014-2020_final%20(sj).pdf)

V súvislosti so spomínaným Programom v oblasti zručností pre Európu je pre nás relevantný zákon, ktorý upravuje odborné vzdelávanie a teda **Zákon o odbornom vzdelávaní č. 61/2015 Z. z.**³ Ten jasne definuje typy škôl. Zákon je pripravený byť súčinný pri realizácii duálneho vzdelávania.

Zákon o vysokých školách č. 131/2002 Z. z. vymedzuje poslanie, úlohy, postavenie a fungovanie vysokých škôl – verejných, súkromných a zahraničných.

Zákon o celoživotnom vzdelávaní č. 568/2009 Z. z. upravuje celoživotné vzdelávanie a akreditáciu vzdelávacích programov ďalšieho vzdelávania.

Stratégia celoživotného vzdelávania 2019-2024 predstavuje rámec opatrení pre identifikované kľúčové oblasti celoživotného vzdelávania a zručností. Jej úlohou je opatreniami reagovať na dynamicky sa meniaci trh práce, charakter práce v kontexte štvrtej priemyselnej revolúcie a systematických zmien v oblasti vzdelávania pre každého.

Zákon o podpore práce s mládežou č. 282/2008 Z. z.⁴ upravuje spolu so zákonom o 406/2011 o dobrovoľníctve vzdelávanie mládeže, mládežníckych vedúcich a pracovníkov s mládežou, aby tak získali zručnosti vzdelávateľov, na ktorých sa zameriava aj Program v oblasti zručností.

Do príslušnej legislatívy v oblasti neformálneho vzdelávania patrí i **Agenda 2020 – Council of Europe**⁵, ktorá zakladá priority Ľudských práv a demokracie, spoločného života v rôznorodých spoločnostiach a sociálnej inklúzie mladých ľudí.

Medzi ďalšie dokumenty môžeme zaradiť aj: **Záver rady o internacionalizácii vysokoškolského vzdelávania**⁶, **Národnú stratégiu pre globálne vzdelávanie na obdobie rokov 2012 – 2016**⁷, **Európsky konsenzus o rozvoji**⁸, **Stratégiu Európskej únie pre mládež na roky 2019-2027**⁹.

V súvislosti so vzdelávaním detí z prostredia marginalizovaných rómskych komunit, ktoré predstavujú jednu z najohrozenejších skupín v slovenskom systéme vzdelávania, je za relevantný možné považovať dokument „**Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020**“.

Dlhodobá stratégia podpory vzdelávania s výhľadom do roku 2030 neexistuje. Prebiehala diskusia ku prijatiu strategického dokumentu s názvom „Učiace sa Slovensko“, ktorý je podkladovým dokumentom pre tvorbu Národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania. Na absenciu dlhodobej vízie rozvoja vzdelávania reagujú viaceré občianske iniciatívy, ktoré sa snažia stimulovať odbornú diskusiu o strategickom smerovaní vzdelávania.

Medzi **nové výzvy**, ktoré stoja pred oblasťou vzdelávania pre obdobie 2020+ patrí prepojenie formálneho a neformálneho vzdelávania, ktoré smeruje k efektívnejšiemu rozvoju kompetencií, zavádzaniu inkluzívneho vzdelávania a prepájania teórie s praxou pre všetky cieľové skupiny. Ukážkou skvelej spolupráce štátu a MNO je vytvorenie **nového online vzdelávacieho portálu pre žiakov a rodičov**, ktorý slúži ako nástroj oficiálnej komunikácie počas prerušeného vyučovania na školách z dôvodu koronavírusu (ucimenadialku.sk). Iniciatíva, na ktorej a podieľali viaceré mimovládne organizácie ako Slovenská komora učiteľov, Centrum inkluzívneho vzdelávania, To dá rozum, Komenského inštitút, či iniciatíva Deti nepočkajú spolu so zástupcami Inštitútu vzdelávacej

³ <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2015-61>

⁴ <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-282>

⁵ https://www.iuventa.sk/files/documents/legislativa/2008_agenda2020_rada_europy_en.pdf

⁶ <https://www.minedu.sk/data/att/2297.pdf>

⁷ [http://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_39D5F8CBBFAFE676C1257B390040012C_SK/\\$File/130325_Narodna_stregetia_globalne_vzdelavanie_2012_2016.pdf](http://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_39D5F8CBBFAFE676C1257B390040012C_SK/$File/130325_Narodna_stregetia_globalne_vzdelavanie_2012_2016.pdf)

⁸ http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/european_consensus_2005_en.pdf

⁹ https://www.iuventa.sk/files/strat%C3%A9gia_%C3%BAradn%C3%BD%20vestn%C3%ADk.pdf

politiky ministerstva školstva môže byť prvým krokom aktívnej spolupráce MNO s verejným sektorom.

Finančná podpora a možnosti financovania vzdelávania

Zdroje financovania vzdelávania sú:

- verejné zdroje (štátny rozpočet, rozpočty obcí a vyšších územných celkov, dotácie, európske programy),
- súkromné zdroje (nadácie, dary, príspevky, prostriedky z prenájmu, poplatky od účastníkov a pod.).

Financovanie predškolského a školského vzdelávania

Bezplatné základné a stredné vzdelanie je ústavné právo. V cirkevných a súkromných školách sa vzdelávanie a ďalšie služby môžu poskytovať za poplatok. Verejné zdroje na vzdelávanie predstavujú prostriedky z verejného rozpočtu, ktorý tvorí:

- štátny rozpočet,
- rozpočty obcí a
- rozpočty vyšších územných celkov.

Ďalšími zdrojmi financovania sú prostriedky za prenájom priestorov, zisk z podnikateľskej činnosti, príspevky a dary a iné zdroje a v prípade neštátnych (súkromných a cirkevných) škôl a školských zariadení aj školné a poplatky. Financovanie škôl je postavené na **normatívnom princípe**, školy sú financované podľa počtu žiakov a personálnej a ekonomickej náročnosti výchovno-vzdelávacieho procesu.

Financovanie vysokoškolského vzdelávania

Vysokoškolské štúdium v štandardnej dĺžke štúdia pre denných študentov na verejných vysokých školách je bezplatné. Hlavným zdrojom financovania verejnej vysokej školy sú dotácie zo štátneho rozpočtu. Na pokrytie výdavkov potrebných na svoju činnosť verejná vysoká škola využíva aj ďalšie zdroje. Zo štátneho rozpočtu možno poskytnúť dotáciu aj súkromnej vysokej škole.

Financovanie ďalšieho vzdelávania

V prípade, že sa ďalšie vzdelávanie realizuje v rámci školského systému alebo štátnych a regionálnych rozvojových programov je financované zo štátneho rozpočtu. Ďalšími zdrojmi financovania sú potom poplatky študentov, zamestnávateľské organizácie, rozpočet Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny, prostriedky obcí, neziskové organizácie, právnické osoby.

Financovanie neformálneho vzdelávania

MŠVVaŠ SR poskytuje dotácie pre oblasť práce s mládežou prostredníctvom **PROGRAMOV PRE MLÁDEŽ NA ROKY 2014 – 2020** v súlade so zákonom č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Štruktúra dotačnej schémy obsahuje šesť programov, ktoré administratívne zabezpečuje IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže :

- **PODPORA** mládežníckych organizácií a ich systematickej a pravidelnej činnosti v oblasti neformálneho vzdelávania a práce s deťmi a mládežou (jedná sa o podporu nie len na vzdelávanie a aktivity s ním súvisiace ale aj o inštitucionálnu podporu),

- PRIORITY mládežníckej politiky, zameraný na financovanie jednotlivých projektov rôznych subjektov pôsobiacich v oblasti práce s mládežou s dôrazom na aktuálne ciele štátnej politiky voči deťom a mládeži a ich naplnenie,
- HLAS mladých sa zameriava na podporu činnosti štruktúr zastupujúcich záujmy mládeže na úrovni samosprávnych krajov alebo na celoštátnej úrovni (prostredníctvom programu sú financované strešné organizácie ako RMS a Krajské rady mládeže, pri čom sa nejde len o podporu aktivít zameraných na vzdelávanie ale aj o inštitucionálnu podporu týchto organizácií)
- SLUŽBY pre mladých je program na podporu poskytovania informačných a poradenských služieb mladým ako aj podporu služieb dobrovoľníctva mladých,
- KOMUNITA mladých je program na podporu aktivít zameraných na tvorbu opatrení, ktoré sú predpokladom pre systémovú a strategickú mládežnícku politiku na miestnej úrovni ide najmä o zber údajov a ich analýza , tvorba strategických dokumentov a napĺňanie strategických cieľov mládežníckej politiky,
- DÔKAZY o mladých, ktorý sa špecificky zameriava na výskum aktuálnych potrieb mladých ľudí a sieťovanie subjektov aktívnych vo výskume mládeže pre potreby tvorby mládežníckej politiky.

Konkrétne sumy určené na financovanie programov pre deti mládež na obdobie 2014 – 2020 uvádza MŠVVaŠ na svojej stránke:

Prehľad rozpočtových prostriedkov určených na poskytovanie dotácií v programe Programy pre mládež na roky 2014 - 2020

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Výška dotácií (€)	2 329 565	2 329 565	2 329 565	2 335 535,40	2 770 683,10	2 331 336,91	3 729 565*

* predbežná alokácia finančných prostriedkov na rok 2020

Zdroj : <https://www.minedu.sk/prehľad-financovania-programov-pre-mladez/>

Európske programy

Okrem domácich zdrojov je vzdelávanie financované prostredníctvom **Európskych investičných a štrukturálnych fondov** (EŠIF). V rokoch 2014 – 2020 je to **Operačný program Ľudské zdroje** (OP ĽZ, Prioritná os 1) a **Program ERAZMUS+** .

Operačný program Ľudské zdroje, prioritná os 1 je zameraná na financovanie vzdelávania, pričom tematické ciele jej podpory sú:

- Investovanie do vzdelania, školení a odbornej prípravy, ako aj zručností a celoživotného vzdelávania, Sprostredkovateľským orgánom OP ĽZ prioritná os 1 je MŠVVaŠ SR. Finančné prostriedky alokované na vzdelávanie v rámci prioritnej osi 1, na programové obdobie, sú vo výške 348 741 004 EUR.

Neformálne vzdelávanie je financované aj v rámci **Programu EÚ Erasmus+**. Program podporuje aktivity v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy, mládeže a športu počas programového obdobia v rokoch 2014-2020 a nahrádza pôvodné programy EÚ :

- Program celoživotného vzdelávania (Erasmus, Leonardo da Vinci, Comenius a Grundtvig),
- Mládež v akcii,

- programy medzinárodnej spolupráce: Erasmus Mundus, Tempus, Alfa, Edulink a bilaterálne programy a pribudol Šport ako nová aktivita v rámci programu.

Neformálne vzdelávanie je financované v rámci podprogramu "Mládež a šport" a jeho troch kľúčových akcií - Mobilita jednotlivcov, Spolupráca v oblasti inovácie a výmena osvedčených postupov, Podpora reformy politiky.

Ostatné oblasti podpory sú rozdelené na školské vzdelávanie, odborné vzdelávanie a prípravu, vysokoškolské vzdelávanie, vzdelávanie dospelých a centralizované akcie.

Alokácia finančných prostriedkov na programové obdobie je vo výške 14,7 miliardy EUR, čo je o 40% viac ako bolo alokované v minulom programovom období na jednotlivé programy, pričom až dve tretiny rozpočtu sú určené na štúdium v cudzine. Ostatné prostriedky boli pridelené na podporu partnerstiev vzdelávacích zariadení, mládežníckych a mimovládnych organizácií, podnikov a tiež na reformy a modernizáciu v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy.

Kľúčoví aktéri vo vzdelávaní

Kľúčových aktérov vo vzdelávaní vieme rozdeliť na: verejných aktérov vzdelávania (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky a jeho priamo riadené organizácie, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny obce Slovenskej republiky, obce a VÚC ako zriaďovatelia škôl, samotné školy a školské zariadenia). Súkromné vzdelávacie inštitúcie ako zástupcovia súkromných aktérov a neziskové organizácie ako aktéri z občianskeho prostredia.

Na Slovensku existujú desiatky občianskych organizácií, ktoré reagujú na meniace sa potreby v spoločnosti, a ktoré podnikajú pokusy o čiastkové či komplexné premeny vedúce k modernému vzdelávaniu.

Komplexnejší prehľad týchto občianskych iniciatív ponúka ich rozdelenie podľa typu podpory vzdelávania na kompenzačný, rozvojový a transformačný typ podpory vzdelávania.

- 1) rozvojový - pri rozvojových typoch aktivít, podpora tohto druhu vzdelávacie služby rozširuje väčšej skupine inštitúcií a klientov. Podpora tohto druhu je „rozvojová“, pretože sa primárne orientuje na potenciál rozširovať nadobudnuté zručnosti, kompetencie, hodnoty. Ide napríklad o rozvoj podnikateľských zručností, kde najvýraznejšie pôsobí organizácia Junior Achievement, alebo program Rozbehn sa!. Výrazne je zastúpený aj rozvoj technologických zručností a rozvoj prírodovedných predmetov napr. cez organizácie Indícia, P-Mat, Amavet, Turnaj mladých fyzikov, Aj ty v IT, Learn to Code, Spy, o.z., Edulab, združenie STROM, Open lab., alebo First Lego League, či Karpatská Nadácia.

Sociálne a občianske kompetencie rozvíjajú u mladých ľudí kritické myslenie, občiansku angažovanosť, demokratické postoje, pochopenie globálnych súvislostí. V tejto oblasti pôsobia napríklad Inštitút pre aktívne občianstvo, Nadácia otvorenej spoločnosti, Slovenská debatná asociácia, Post Bellum, Eduma, Človek v ohrození, alebo Nadácia zastavme korupciu.

Osobitne sú zastúpené organizácie, rozvíjajúce osobnosť ľudí – schopnosť celoživotne sa učiť, zameranie na vlastný sebarozvoj, inovatívnosť, schopnosť experimentovať a pod. Medzi výrazné organizácie tohto typu patrí Medzinárodná cena vojvodu z Edinburghu, EDUdrama, Teach for Slovakia, CEEV Živica.

- 2) transformačný - tá časť podpory vzdelávania, ktorá by mala dosah na tvorbu pravidiel. Je to systémová podpora v oblasti vzdelávania, ktorá k jednotlivcom a inštitúciám pristupuje nielen ako k spolutvorcom vzdelávacích služieb, ale aj ako k potenciálnym aktérom pri nastavovaní pravidiel a pri iniciovaní systémových zmien. Príkladom je realizácia prieskumov, výskumov vo vzdelávaní, príprava analýz na zmenu verejnej politiky v oblasti školstva, ako to robí napr. projekt To dá rozum, realizovaný organizáciou Mesa 10. Príkladom sú aj kampane na zlepšenie vnímania vzdelávania, ako ich robila napr. organizácia Nové školstvo. Tu môžeme zahrnúť občianske platformy, snažiace sa o systémové zmeny vo vzdelávaní. Viac, či menej aktívne, staršie, alebo novo vznikajúce napr. Fórum proaktívnych škôl, Asociácia Učiace sa Slovensko, Stála konferencia aktérov vo vzdelávaní, Inklukoalícia.

Výrazné sú organizácie, venujúce sa rozvoju a vzdelávaniu učiteľov a riaditeľov, premene klímy na škole. Príkladom je celoročný program s workshopmi a prednáškami – Komenského inštitút, realizovaný CEEV Živica, koučingovo-mentoringový program – Individuálny rozvojový program učiteľov, realizovaný organizáciou Leaf, rozvoj a podpora inkluzívneho vzdelávania cez program Škola inkluzionistov od Nadácie pre deti Slovenska, program na zlepšovanie klímy na škole s názvom Ponorka v tíme, realizovaný organizáciou Educon, autonómny rozvoj škôl cez organizáciu Školský network – podpora škôl na ceste ich autonómneho rozvoja, prípadne regionálne miesta pre šírenie inovatívnych vzdelávacích prístupov – EDUpointy, koordinované Nadáciou Pontis.

- 3) kompenzačný - existuje vo veľmi roztrieštenej podobe vo forme okamžitej intervencie pri budovaní infraštruktúry, skvalitnení materiálneho vybavenia, či nadobudnutí takých zručností a vedomostí, ktoré si nevyžadujú dlhodobé pôsobenie. Existuje stále v podobe podpory zo strany niektorých firemných nadácií, alebo je realizovaná do veľkej miery prostredníctvom občianskych združení pri materských alebo základných školách, vedených rodičmi žiakov škôl.

Významné aktivity smerujúce k rozvoju vzdelávania

Ministerstvo školstva a jeho priamoriadené organizácie by mali logicky zastávať rolu ťahúňa v tejto oblasti. V tejto oblasti však aktivity mimovládnych organizácií výrazne prevyšujú nad aktivitami Ministerstva. Pri pokusoch o **komplexnú reformu slovenského vzdelávacieho systému**, ku ktorej zábery samostatného Slovenska zatiaľ nedošlo, je potrebné oceniť konzultačný proces pri Tvorbe Učiaceho sa Slovenska, (konceptu, ktorý mal slúžiť ako podklad zamýšľanej reformy) Následne vytvorený samotný rodný plán rozvoja výchovy a vzdelávania však mnohé z dobrých zámerov Učiaceho sa Slovenska vynechal. Z ministerstvom priamoriadených organizácií je potrebné vyzdvihnúť najmä prácu **Štátnej školskej inšpekcie** pod vedením Viery Kalmárovej. Zásadným dokumentom inšpekcie je Správa o stave a úrovni výchovy a vzdelávania, ktorý celkom komplexne hodnotil úroveň školstva na Slovensku. Kvalita samotnej správy, riešenie aktuálnych tém a tiež vnímanie potrieb detí a ich práv, najmä tých najzraniteľnejších, bol viditeľný aj v mnohých ďalších

výskumoch, ktoré inšpekcia realizovala. **Inštitút pre vzdelávaciu politiku je jedným z mála priamoriadeným inštitúcií**, v štruktúrach Ministerstva školstva, ktoré prináša aktuálne analýzy, na najpálčivejšie problémy slovenského vzdelávacieho systému a všetko v duchu hodnoty za peniaze, aj keď samotné Ministerstvo sa jeho odporúčaniami doposiaľ veľmi neriadilo. S nástupom novej vlády v marci 2020 a jej prvých krokoch, je vidieť citeľnú zmenu najmä v oblasti kvality riadenia, koncepcionality prijatých opatrení a tiež focusu na deti samotné. Za spomenutiahodný fakt je možné považovať to, že obe spomenuté organizácie intenzívne spolupracujú s mimovládny neziskovými organizáciami.

Situácia, v akej sa ocitlo Slovensko v súvislosti s pandémiou koróna vírusu zdá sa posunúť aj oblasti školstva smerom, o ktorých sme posledných 20 rokov iba snívajú. Spustenie online vyučovania, iba ústne hodnotenia a nemožnosť prepadať, sú len prvými opatreniami Ministerstva, ktoré veľmi vhodne, a najmä s ohľadom na potreby detí riešia vzniknutú situáciu.

Najvýznamnejším aktérom v oblasti vzdelávania, ktoré ho posúva smerom k 21. storočiu aj na Slovensku, sú však mimovládne neziskové organizácie. Jedná sa najmä o **konferencie** ako napríklad – Učíme sa pre život (o.z. Indícia), Cesty k dobrej škole. (o.z. Dobrá škola). V súčasnosti zaznamenávame aj menšie lokálne konferencie organizované aktívnymi učiteľmi (ZŠ Rozmarínova Komárno, ZŠ Plavecký Štvrtok) a mnohé iné, aj keď je potrebné zdôrazniť, že títo aktívni učitelia, sú účastníkmi či absolventami kurzov a seminárov organizovaných MNO ako napríklad: Nadácia Pontis, Sokratov a Komenského inštitút, Nadácia Milana Šimečku, Nadácia pre deti Slovenska, Nadácia otvorenej spoločnosti a mnohé iné. Tematicky sa mimovládne neziskové organizácie venujú najmä inováciám vo vzdelávaní, inklúzii, participácii a práci s deťmi zo znevýhodneného prostredia.

Okrem aktivít, ktorú podporujú vzájomnú výmenu skúseností u učiteľov a učiteľiek, významne rezonujú aj **analytické think – tanky** a kampane ako napr. **To dá rozum, Chceme vedieť viac** a iné. Najmä To dá rozum prinieslo veľmi komplexnú Analýzu zistení o stave školstva, založenú na rozsiahly kvantitatívnom a kvalitatívnom výskume. Cieľom think tanku je priniesť komplexnú zmenu vzdelávania, od predškolskej až po celoživotné vzdelávanie.

V tomto smere je potrebné vyzdvihnúť prácu Výboru pre deti a mládež a jeho sekretariátom, ktorý tému **participácie a zapájania detí a mladých ľudí do tvorby verejných politík** poňal naozaj progresívne a pripravil zaujímavý odpočet Národného akčného plánu so zapojením detí a mladých ľudí pre roky 2013 - 2017, ako prijímateľov a adresátov mnohých verejných politík, pre ktorých bol určený.

V súčasnej dobe sa téme participácie detí a mladých ľudí venujú napr. Nadácia pre deti Slovenska so svojím programom Komunity priateľské k deťom a Nadácia otvorenej spoločnosti (OSF). OSF pripravila pozitívny dokument na tému participácia a tiež odporúčania ako zapájať deti a mladých ľudí do tvorby verejných politík.

Okrem vyššie spomínaného výboru, sa vzdelávaním zaoberá aj Výbor pre výskum, vzdelávanie a výchovu v oblasti ľudských práv a rozvojového vzdelávania, ktorý slúži ako stály odborný orgán Rady vlády Slovenskej republiky pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť pre otázky týkajúce sa výskumu, vzdelávania a výchovy v oblasti ľudských práv a ľudskoprávnej osvety. Prínos tohto výboru a jeho celkovo je však v téme vzdelávania zanedbateľný.

Najväčšou slabinou slovenského vzdelávacieho systému zostáva vzdelávanie detí z marginalizovaných rómskych komunít, ktoré sú vylúčené z hlavného vzdelávacieho prúdu a ich

výsledkom hlboko pod priemerom bežnej populácie. prieskum OECD ukázal, že tak ako bolo slovenské školstvo nastavené doteraz im v tom vôbec nepomáhal. V tejto téme je veľmi pozitívnym krokom novela školského zákona, ktorá vstúpi do platnosti 1. januára 2021 a to konkrétne **povinné predprimárne vzdelávanie pre päťročné deti**. Za týmto opatrením je snaha znížiť obrovské rozdiely pri nástupe do školy medzi deťmi z majoritnej populácie a deťmi z vylúčených rómskych komunít.

Výskum v oblasti vzdelávania

V rámci vzdelávania sa realizuje viacero čiastkových výskumov a analýz. Zamerali sme sa niektoré z nich, ktoré vo výraznej miere ovplyvňujú aktuálny vývoj a trendy v oblasti vzdelávania na Slovensku.

Analýza zistení o stave školstva na Slovensku, realizovaná v rámci projektu **To dá rozum**, MESA10 sa zamerala na opis situácie a identifikovanie najvypuklejších problémov školstva, ich príčin, súvislostí a dopadov. Analýza je postavená na rozsiahlom kvalitatívnom a kvantitatívnom prieskume, ktorý bol realizovaný v rokoch 2017 – 2019. Rozsahom výskumnej vzorky a komplexnosťou prístupu ide o jedinečný prieskum na Slovensku. Na zisteniach z analýzy budú postavené návrhy na zmeny, ktoré iniciatíva To dá rozum predstaví v marci 2020.

Východiská prípravy národných priorít implementácie Agendy 2030 pre Slovensko, sa vo veľkej miere opierajú o dve nasledujúce analýzy.

Podľa analýzy Inštitútu finančnej politiky **Tri výzvy slovenskej ekonomiky** založenej na porovnávaní výsledkových ukazovateľov Slovenskej republiky oproti priemeru EÚ alebo OECD, za najväčšie výzvy pre Slovensko možno považovať kvalitu základného školstva a trh práce. V medzinárodnom porovnaní výsledkov testovania 15-ročných žiakov PISA Slovensko dlhodobo zaostáva a vykazuje podpriemerné a zhoršujúce sa výsledky, nie len v porovnaní s priemerom OECD, ale i krajinami regiónu .

Nízku kvalitu vzdelávacieho systému potvrdzujú i výsledky **Global Competitive Index** pripravovaného Svetovým ekonomickým fórom, v rámci ktorého bola kvalita vzdelávacieho systému ohodnotená na 118. miesto z možných 137 a nedostatočná pripravenosť pracovnej sily bola uvedená medzi hlavné prekážky úspešného podnikania na Slovensku.

Ďalšie zdroje:

<https://domov.sme.sk/c/20264182/skolska-inspektorka-problem-nie-je-v-nedostatku-slobody.html>

http://www.minedu.sk/data/files/6987_uciace_sa_slovensko.pdf

<http://www.minedu.sk/17786-sk/narodny-program-rozvoja-vychovy-a-vzdelavania/>

https://www.ssiba.sk/admin/fckeditor/editor/userfiles/file/Dokumenty/Sprava_z_vyskumu_2.pdf

http://www.ssiba.sk/admin/fckeditor/editor/userfiles/file/Dokumenty/ZS_UZP_Inkluzia_2017_2018.pdf

<https://www.ucimeprezivot.sk/>

<https://www.cestykdobrejskole.sk/>

<https://todarozum.sk/>

<http://chcemevedietviac.sk/>

<http://osf.sk/wp-content/uploads/2019/03/PARTICIPACIA.pdf>

<http://osf.sk/pribehy/pozicny-dokument-participacia-deti-a-mladych-ludi-na-slovensku/>

<https://www.employment.gov.sk/sk/vybor-deti-mladez/>

<https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/NKSpreRPNnD/dokumenty.html>

<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/poradne-organy/ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost-sr/vybor-deti-mladez/narodny-akcny-plan-pre-deti-na-roky-2013-2017.pdf>

<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/poradne-organy/ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost-sr/vybor-deti-mladez/priloha-c.-1.pdf>

<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=udalosti/udalost&MasterID=55029>

VEDA, VÝSKUM A VÝVOJ

ÚVOD

Úvodná charakteristika sledovanej oblasti:

Veda je jedna z foriem osvojovania si sveta človekom, ktorej produktom sú **teoreticky systematizované objektívne poznatky** alebo **súbor poznatkov nachádzajúcich sa v zdôvodnenom kontexte**.

Na vedu sa kladie požiadavka **objektivity, pravdivosti a metodickosti** (prípadne aj **terminologickej jednoznačnosti**) [1].

Vedecký výskum je vysokokvalifikovaná organizovaná odborná činnosť zameraná na získanie nových poznatkov (základný výskum), respektíve na **objavovanie postupov, ktorými možno využiť teoretické poznatky v praxi** (aplikovaný výskum).

Realizácia výskumu si spravidla vyžaduje špecifickú technickú, materiálnu a priestorovú vybavenosť a tiež odborne pripravený personál.

Európsky kódex správania sa v záujme zachovania integrity vedeckého výskumu udáva, že: „*vedecký výskum preniká do všetkých zložiek spoločnosti, je jej integrálnou súčasťou a jedným zo základných zdrojov jej materiálneho aj duchovného bohatstva a dosiahnutia primeranej kvality života pre všetkých občanov* [2].“ Z tohto postulátu plynú príležitosti aj pre oblasť otvorenej spoločnosti.

Pre rozvoj spoločnosti sú kľúčové **podmienky vedeckého skúmania (výskumu)** a následne **aplikácia a využívanie výsledkov vedeckého skúmania**. Aplikácia výsledkov vedeckého výskumu na použitie v živote spoločnosti sa prejavuje najčastejšie **prostredníctvom zámerného a cieleného vzniku (vývoja)** nových výrobkov alebo postupov – **inovácií**. Inovácie sú nástrojom napredovania (skvalitňovania a znásobovania) ľudskej civilizácie s odrazom v raste hospodárstva a všestranných sociálnych kontextov života človeka. Oblasť otvorenej spoločnosti je jedným z kanálov možného pôsobenia na podporu vedeckého výskumu a jeho aplikáciu do života spoločnosti.

V zmysle uvedených paradigiem bude skúmané a vyhodnocované pôsobenie zložiek občianskej spoločnosti na poli vedy, výskumu a inovácií.

Na európskej a následne i národnej úrovni prebieha diskusia o zvyšovaní inovačnej výkonnosti a následne hospodárskej a regionálnej konkurencieschopnosti prostredníctvom nových nástrojov a procesov. V tejto súvislosti sa začína rozvíjať a uplatňovať nástroj nazývaný **výskumný a inovačný**

ekosystém: tento termín sa používa pre opis veľkého počtu účastníkov a zdrojov rozličného pôvodu, ktoré sú nevyhnutné k tvorbe inovácií. Toto zahŕňa “podnikateľov, investorov, výskumníkov, univerzitné fakulty, výskumné inštitúcie, venture kapitalistov, ako tiež biznis developerov a iných dodávateľov technických služieb, ako napr. účtovníkov, dizajnérov, kontraktačných výrobcov a poskytovateľov tréningov zručností a profesionálneho rozvoja [3].” Do výskumných a inovačných ekosystémov môžu byť od prípadu k prípadu zaradené aj subjekty občianskej spoločnosti, ktoré v kontexte inovácií pôsobia spravidla v pomocných a podporných polohách (rutinné práce – napr. zber dát, monitoring a pod.).

V ostatnom období sme svedkami silnejúcich inovačných trendov najmä v oblasti otvorených dát. V kontexte aktivizácie otvorenej spoločnosti sa ukazujú prípady aktivizácie nezávislých subjektov pôsobiacich v kontexte digitálnych dát, ktorí zvyšujú povedomie verejnosti o transparentnosti procesov viac menej so zameraním sa na finančné toky spojené s výskumnými aktivitami.

Strategické dokumenty, právna úprava vedy, výskumu, vývoja

Strategické dokumenty pre oblasť vedy, výskumu a vývoja (inovácií) na Slovensku vychádzajú z medzinárodne prijatých dokumentov, ktoré na základe členstva Slovenskej republiky v Európskej únii, sú pre nás záväzné a sú rozpracovaním týchto dokumentov. Základným východiskom bola **Lisabonská stratégia (2000)** [4], cieľom ktorej bolo **zvýšiť dynamiku hospodárskeho a sociálneho rozvoja Európy** tak, aby v medzinárodnom meradle sa zvýšila jej konkurencieschopnosť. Išlo hlavne o vybudovanie **znalostnej infraštruktúry, zvýšenia inovácií**, modernizácie sociálnej infraštruktúry a **edukačného systému**. Celkovo platí, že oblasť výskumu a vývoja (výsledkom ktorých sú inovácie), podložené kvalitným vzdelávaním, sú prostriedkom na zvýšenie hospodárskych výsledkov s odrazom v zlepšení sociálnych podmienok života.

Slovenská reakcia na Lisabonskú stratégiu sa premietla do vládou schválenej **Stratégie konkurencieschopnosti Slovenska do roku 2010** (Národná lisabonská stratégia) a do vzniku projektu „**Minerva**“ ako stratégie zameranej na budovanie vedomostnej ekonomiky, v ktorej sú **výskum, inovácie a vzdelávanie základnou prioritou**. V nasledujúcom období na základe pravidelného monitorovania vývoja dochádzalo k aktualizácii týchto základných dokumentov tak na európskej, ako aj na národnej úrovni. Na úrovni ústredných organov štátnej správy boli následne vypracované **Akčné plány** príslušných štátnych inštitúcií na nimi sledovanú oblasť.

V súčasnosti sú záväzné dokumenty: Stratégia Európa 2020, na národnej úrovni **RIS3 Poznatkami k prosperite – Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu**, schválená uznesením vlády SR č. 665/2013, ktorá **stanovuje investičné a štrukturálne opatrenia pre politiku výskumu, vývoja a inovácií**.

Aktuálne sa pripravuje implementácia medzinárodného dokumentu **Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj**. Bola prijatá členskými štátmi Organizácie spojených národov v roku 2015 na spoločné koordinovanie postupu pri riešení globálnych výziev [5]. Národnou reakciou na tento dokument je príprava **Vízie a stratégie Slovenska do roku 2030**, na príprave ktorej sa spolupodieľajú i subjekty mimovládnych neziskových organizácií, (zverejnená na pripomienkovanie dňa 24. 6. 2019 s možnosťou verejného prerokovania dňa 11.7.2019 [6]), ktorá dosiaľ nebola je v súčasnosti v štádiu medzirezortného pripomienkovania.

S ohľadom na to, že všetky vlády rešpektovali, že výskum a vývoj patrí medzi najdôležitejšie faktory ďalšieho rozvoja Slovenska spojeného s rastom kvality života jeho občanov (a to aj v období prípadnej hospodárskej, sociálnej, finančnej a morálnej krízy), uvedené strategické zámery sa pravidelne premietali do **programových vyhlásení všetkých vlád**, pričom sa aktualizovalo zameranie na priority v súlade s celoeurópskymi dokumentmi [7].

V rámci legislatívnej podpory vedy, výskumu a vývoja bol prijatý **zákon č. 172/2005 Z. z. o organizácii štátnej podpory výskumu a vývoja a o doplnení zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov**, ktorý je platný i v súčasnosti. Podpornú funkciu pre skvalitnenie podmienok výskumu a inovácií má tiež **zákon č. 568/2009 Z. z. o celoživotnom vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov a rad zákonov upravujúcich fungovanie inštitúcií a organizácií výskumu a vývoja** (napr. zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách v znení neskorších predpisov, zákon č. 133/2002 Z. z. o Slovenskej akadémii vied v znení neskorších predpisov, zákon č. 243/2017 Z. z. o verejnej výskumnej inštitúcii a ďalšie).

Samostatnú časť v oblasti právnej úpravy výskumu a vývoja tvorí legislatíva upravujúca financovanie výskumu, vývoja a inovácií, najmä: zákon č. 185/2009 Z. z. o stimuloch pre výskum a vývoj, zákon č. 292/2014 Z. z. o príspevku poskytovanom z európskych štrukturálnych a investičných fondov, zákon č. 147/1997 Z. z. o neinvestičných fondoch a o doplnení zákona Národnej rady SR č. 207/1996 Z. z., zákon č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a ďalšie upravujúce parciálne, sektorové, rezortné alebo príležitostné zdroje financovania.

V roku 2011 vzniklo Partnerstvo otvoreného vládnutia (Open Government Partnership), v ktorom sa spojili predstavitelia vlád a predstavitelia/zástupcovia občianskej spoločnosti, aby vytvorili jedinečné partnerstvo s cieľom podporovať zodpovedné, transparentné a inkluzívne riadenie spoločnosti [8]. Následne bola prijatá **Deklarácia otvoreného vládnutia** (Open Government Declaration), ku ktorej sa v tom istom roku pripojilo aj Slovensko. Odvtedy pôsobí na Slovensku Iniciatíva pre otvorené vládnutie, ktorú koordinuje ÚSV ROS a ktorá v dvojročných cykloch pripravuje a realizuje svoje **Akčné plány**. V nich sa usiluje formulovať/vytvárať podmienky na posilňovanie princípov otvoreného vládnutia, vrátane zapájania všetkých relevantných aktérov do procesov súvisiacich s celým cyklom verejných politík, podpory transparentnosti, otvorenosti a zodpovednosti. Všetky **akčné plány sú schválené vládou SR cez uznesenia vlády**. V ich rámci sa sledujú aj otázky vedy a výskumu v kontexte zabezpečenia verejného prístupu k výsledkom vedy a výskumu financovaného z verejných zdrojov, či zapájania všetkých relevantných aktérov, vrátane neziskového sektora a občianskej spoločnosti do vedy a výskumu – tzv. otvorenej vedy [9].

Finančná podpora, možnosti financovania

riadenie európskeho priestoru výskumu a inovácií (bod 13. Lisabonskej stratégie, 2000) malo za následok rad krokov v rámci kooperácie **výskumu a naň viazaných aktivít** vrátane ich financovania. Tak sa **aktivity výskumu, vývoja a vzdelávania** zaradili medzi oblasti podporované zo spoločných **európskych štrukturálnych fondov** – prostredníctvom tzv. operačných programov (OP). Okrem samostatných OP Vzdelávanie, OP Výskum a vývoj, neskôr OP Výskum a inovácie aj ďalšie operačné programy (OP Kvalita životného prostredia, OP Ľudské zdroje, OP Integrovaná infraštruktúra, OP Efektívna verejná správa, OP Rybné hospodárstvo, Integrovaný regionálny OP, Program rozvoja vidieka SR a pod.) časť svojich fondov vyčleňujú na podporu výskumu a vývoja i relevantné vzdelávacie aktivity zamerané na rozvoj svojho obsahového portfólia.

Financovanie výskumu a inovácií možno sledovať v nasledujúcich líniách:

-súkromné,

-verejné (napr. štátny rozpočet, štrukturálne rozvojové programy, rozpočty obcí a vyšších územných celkov a pod.)

-individuálne,

-nadačné (sú aj z asignácie verejných zdrojov).

Pre subjekty občianskej spoločnosti sú najjednoduchšie dostupné súkromné, individuálne a nadačné zdroje. Na čerpanie verejných zdrojov, konkrétne zo štátneho rozpočtu a štrukturálnych rozvojových fondov na realizáciu aktivít vedy a výskumu treba splniť zákonné podmienky, ktoré organizácie z neziskového sektoru nespĺňajú. Organizácie z neziskového sektoru sa môžu uchádzať aj o financovanie z verejných zdrojov prostredníctvom rozpočtov obcí a vyšších územných celkov ako aj účelových fondov (napr. Fond na podporu umenia, Audiovizuálny fond a iné).

Súkromné zdroje poskytujú súkromné osoby alebo súkromné podnikateľské subjekty na účel, v rozsahu za podmienok podľa svojho individuálneho rozhodnutia. O tieto zdroje sa môžu uchádzať aj subjekty občianskej spoločnosti.

Nadačné zdroje sú typom zmiešaného financovania, kde sa kumulujú zdroje súkromné a asignácie 2 až 3% z dane z príjmu (verejné zdroje). Tieto zdroje sú prednostne pripravené na aktivity subjektov občianskej spoločnosti.

Financovanie výskumu a vývoja sa v najväčšom rozsahu zabezpečuje prostredníctvom Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu (MŠVVaŠ) a ním zriadených financujúcich agentúr: Agentúra na podporu výskumu a vývoja (APVV), Vedecká grantová agentúra (VEGA), Kultúrno-edukačná grantová agentúra (KEGA), SAV a Výskumná agentúra.

Ďalšie štátne zdroje na podporu výskumu a vývoja zameraného na riešenie rezortných potrieb a priorít poskytujú žiadateľom aj ostatné rezortné ministerstvá a im podliehajúce agentúry prostredníctvom zverejňovania aktuálnych výziev [10].

O **finančnú podporu** vedy, výskumu a vývoja **zo štátnych zdrojov** sa môžu uchádzať **SAV, vysoké školy a univerzity a malé a stredné podniky, aj občianske združenia, neziskové organizácie, združenia právnických osôb alebo podnikatelia, ktorí uskutočňujú výskum a vývoj, resp. ktoré sa podieľajú na výskume a vývoji** s inými výskumnými organizáciami.

Od roku 2015 sa zákonom č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov umožňuje firmám (vrátane živnostníkov) pôsobiacim na Slovensku a spĺňajúcim zákonné kritériá, využívať na financovanie vlastných inovácií – odpočet výdavkov na výskum a vývoj – tzv. superodpočet. Ide o nepriamu podporu výskumu a vývoja prostredníctvom daňovej úľavy z výdavkov vynaložených na vlastné vývojové a výskumné aktivity (za zdaňovacie obdobie 2020 ide až o 200% výdavkov vynaložených na výskum a vývoj). Tento nástroj je výlučne cielený na podporu výskumu realizačných hospodárskych aktivít dotknutých subjektov, čo v oblasti neziskového sektoru predstavuje len limitované využitie.

Financovanie aktivít vývoja a inovácií (inovatívnych akčných programov) je možné získať aj prostredníctvom cielených podporných programov alebo špecifických fondov – napr. v oblasti kultúry je to Fond na podporu umenia, Európsky sociálny fond (pre oblasť sociálnych vecí a rodiny), Grantový

program Anny Lindhovej, Karpatská nadácia, prípadne zo súkromných nadácií bánk (VÚB, Tatra banka, Slovenská sporiteľňa, ESET a ďalšie), výrobných a iných podnikateľských spoločností (napr. SPP, Západoslovenská energetika, Stredoslovenská energetika, Východoslovenská energetika, ESET, Orange, EPH a ďalšie). Vo všetkých zmienených prípadoch podpora výskumu, vývoja, inovácií je okrajovou záležitosťou, čo dokazuje aj fakt, že vo vyhľadávacom zozname Registra nadácií vedenom na MV SR sa Výskum a vývoj, resp. inovácie ako účel nadácie nevyskytuje.

Kľúčové otázky v danej oblasti

V problematike v oblasti vedy, výskumu a inovácií nám vystupuje do popredia niekoľko kľúčových otázok, v kontexte ktorých sme formulovali návrhy odporúčaní. Ide o nasledovné otázky:

- Aký je súčasný stav (početnosť, kapacitné možnosti - odborné, materiálne a priestorové, prípadne iné) na vykonávanie výskumu a vývoja inovácií v občianskej spoločnosti?
- Aké kroky je potrebné urobiť na podporu rozvoja vedy a výskumu realizovaného občianskou spoločnosťou?
- Čo je kľúčovou podmienkou na zlepšenie občianskej spoločnosti na podporu rozvoja výskumu a vývoja inovácií?
- Vyhovuje súčasný systém financovania výskumu a vývoja inovácií v občianskej spoločnosti?

Kľúčoví aktéri v oblasti

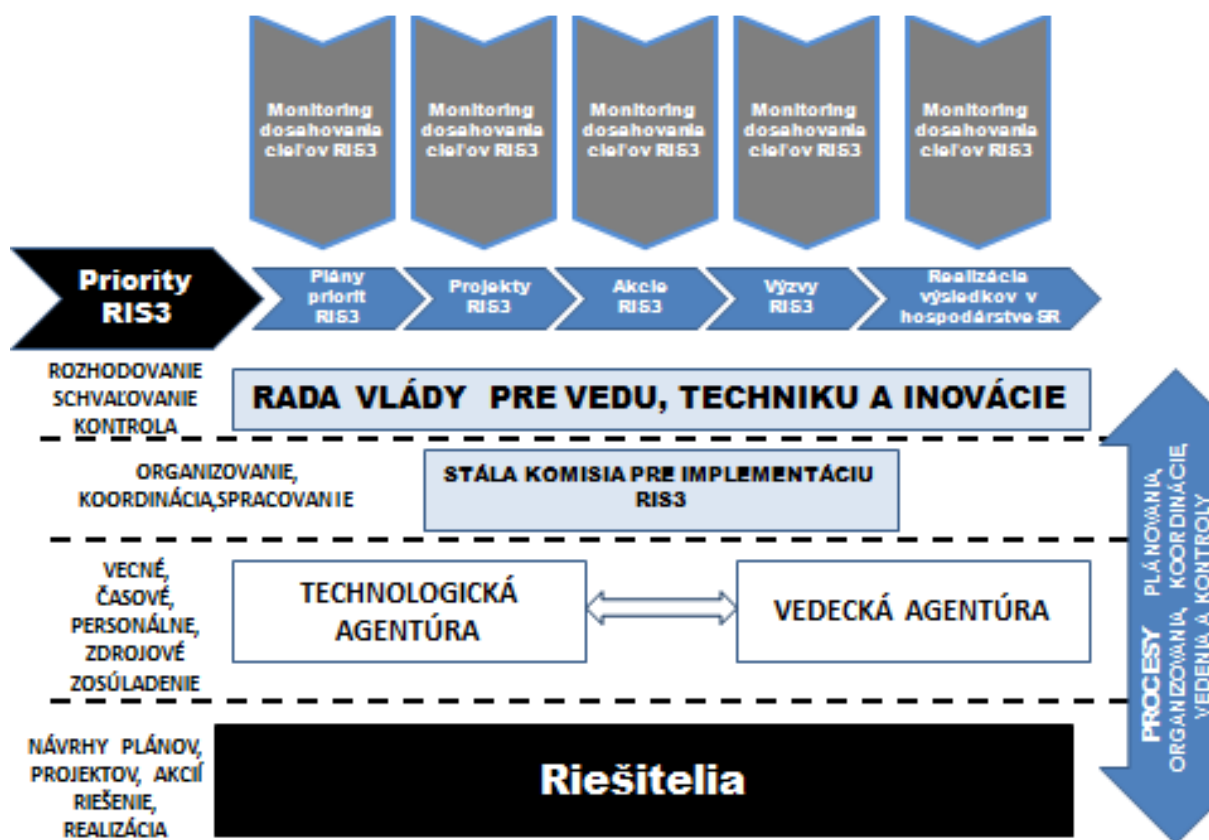
Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu je hlavným aktérom na riadenie a usmerňovanie vedy a výskumu a zároveň je implementačnou inštitúciou RIS3 (informácie o RIS3 uvádzame nižšie).

V kontexte prijatia stratégie rozvoja inovácií bola zriadená funkcia splnomocnenca vlády pre výskum a inovácie.

Od roku 2020 boli posilnené inštitúcie na podporu inovácií v kontexte regionálneho rozvoja vznikom samostatného ministerstva - Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie (MIRRI) SR.

Riadiacim orgánom implementácie RIS3 SR (Implementačný plán Stratégie výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky [11]) je Rada vlády Slovenskej republiky pre vedu, techniku a inovácie, ktorej prierezovým, pracovným, koordinačným a komunikačným orgánom je Stála komisia Rady vlády SR pre vedu, techniku a inovácie pre implementáciu RIS3 SR. Ďalšie poradné orgány vlády, ktoré majú vzťah k aktivitám výskumu a vývoja sú Rada vlády SR pre odborné vzdelávanie a prípravu a tiež Rada vlády pre Agendu 2030 pre udržateľný rozvoj.

Obr. 1: Základný rámec procesov riadenia vedy a inovácií v SR (zdroj: RIS3, s. 62)

Kľúčovými aktérmi v realizácii výskumu (čiastočne aj vývoja/inovácií) sú najmä: Slovenská akadémia vied a vysoké školy. Ďalej je to rad výskumných ústavov (štátnych aj neštátnych), ktoré sa venujú výskumu parciálnych sektorov, problematík života spoločnosti.

Aktéri v oblasti vývoja (inovácií) nie sú centralizovaní do kľúčových inštitúcií, ale pôsobia prakticky vo všetkých oblastiach života spoločnosti: vo výrobe, službách, školstve, športe, kultúre a iných oblastiach života spoločnosti. Inovácie výrobné / technické / technologické spravidla smerujú k niektorému zo stupňov patentovej ochrany a sú predpokladom konkurencieschopnosti aplikátora. Spravidla si vyžadujú veľké finančné, materiálové aj organizačné zabezpečenie, preto nebývajú predmetom aktivít tretieho sektora. Inovácie v ostatných oblastiach môžu byť aj produktom organizácií tretieho sektora, no s ohľadom na veľkú roztrieštenosť tohto sektora, ich spoločenské uplatnenie je minimalizované – zvyčajne obmedzené na lokálnu komunitu.

V októbri 2012 bolo zaregistrované „Združenia Výskumných Organizácií Neziskového Sektora“ (ďalej len „ZVONS“), ktorého zámerom bolo vytvoriť reprezentanta neziskového sektora v oblasti výskumu a vývoja s pomenovaním rolí neziskových inštitúcií v kontexte vedy a výskumu a na podporu aktivít svojich členov. Zámery združenia sa však nepodarilo uviesť do života a v krátkej dobe zaniklo.

Neziskový sektor sa v súčasnosti aktivizuje prevažne v oblastiach propagácie výsledkov výskumu a inovácií a pre rozvoj, využívanie a uplatňovanie open data procesov. V tejto oblasti sa výrazne aktivizuje združenie napríklad Slovensko Digital, ktoré si kladie za úlohu budovať komunity informovaných a participujúcich ľudí, ktorí sa zaujímajú o dianie v e-Governmente. Prezentuje sa ako ekosystém v oblasti digitálnych služieb a aktivít, fungujú na princípe platformy záujemcov, čo podporuje zvyšovanie poznania v nimi sledovaných oblastiach, avšak nepredstavuje pevnú, štruktúrovanú a lebo inak formalizovanú inštitúciu – je to prakticky záujmové združenie. Svojimi aktivitami v nimi vybraných oblastiach komplementárne optimalizujú situáciu v uplatňovaní digitálnych technológií v riadení spoločnosti (napr. pri príprave volieb zo zahraničia), žiaľ ich aktivity sú náhodné, automatizované a nesystémové. V spoločnosti aktívne pôsobia zložky občianskej spoločnosti Globsek, CVEK, CPF SGI, Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku, IVO, INEKO, INESS, PONTIS a pod., predmetom ich činnosti sú prevažne prieskumy verejnej mienky, sledovanie parciálnych otázok sociologického a ekonomického charakteru, avšak nepodávajú informácie o vedeckom výskume a inováciách, a ani takýto výskum nerealizujú (nezúčastňujú sa na systémovom štátnom výskume). Ak prejdeme do konkrétností, napríklad Globsec vo svojej publikácii *Voices of Central and Eastern Europe Perceptions of democracy & governance in 10 EU countries*, a ani v iných svojich publikáciách nesleduje otázku vedy a výskumu, ani vzťah verejnosti k nim. Ďalej nezávislý think tank INESS monitoruje činnosť a financovanie verejného sektora, hodnotí efekty legislatívnych zmien, vypracováva sektorové analýzy a tiež komentuje aktuálne ekonomické a spoločenské témy. Cieľom INESS je rozšíriť všeobecné povedomie o spôsobe fungovania trhového mechanizmu, efektov štátnych zásahov a ich dopadov na spoločnosť a životy bežných ľudí. Medzi prioritné oblasti záujmu INESS patrí daňový a odvodový systém, zdravotníctvo, monetárna politika, problematika EÚ, regulácie a vlastnícke práva. V súčasnosti je INESS najcitovanejším ekonomickým think tankom v médiách na Slovensku. Aktivity inštitútu zahŕňajú výskumnú, publikačnú, poradenskú a vzdelávaciu činnosť, zameranú na riešenie aktuálnych ekonomických a spoločenských problémov z pohľadu rešpektovania vlastníckych práv ako záruky osobnej slobody a mierového spolužitia.

Ako aktéri podporujúci vedy a výskum sa zvyknú prezentovať viaceré nadácie poskytujúce grantovú podporu projektom výskumu a inovácií – viď bod Finančná podpora. Treba však zdôrazniť, že viaceré z takto podporovaných aktivít (napr. Európska noc výskumníkov, festival vedy a techniky AMAVET, vedecké veľtrhy, Vedatour a pod.) svojím obsahom predstavujú osvetové až komerčno-propagačné aktivity, a teda spadajú viac do sektorovej oblasti Kultúra alebo Mládež, no nie sú bezprostrednou podporou praktického výskumu, resp. vývoja inovácií.

V súčasnosti na Slovensku nie je k dispozícii žiaden zdroj centralizovaných informácií ani o výskumných výsledkoch a už vôbec nie o inovačných aktivitách a ich výstupoch.

Významné aktivity smerujúce k rozvoju danej oblasti

- Zaradenie výskumu a vývoja (tiež vzdelávania) do systému Európskych štrukturálnych a investičných fondov
- Informačná podpora výskumu a vývoja, transfer technológií – zriadenie Centra vedecko-technických informácií – CVTI (pôsobnosť v propagácii vedy)

- Zriadenie centrálného informačného portálu pre výskum, vývoj a inovácie (<https://www.vedatechnika.sk/SK/VysledkyProjektov/Stranky/VysledkyRieseniaProjektov.aspx>)
- Vytvorenie informačného systému pre oblasť vedy a výskumu SK CRIS (<https://www.skcris.sk/portal/>)
- Príprava štátnych programov výskumu a vývoja (<https://www.minedu.sk/odborny-a-koordinacny-organ-pre-pripravu-statnych-programov-vyskumu-a-vyvoja/>)
- Platforma pre politiku otvorenej vedy (<https://www.slord.sk/aktuality/zaverecna-sprava-europskej-platfomy-pre-politiku-otvorenej-vedy/>)

Vyššie sú uvedené aktivity smerujúce k rozvoju danej oblasti, avšak je možné rozvoj danej oblasti podporiť nepriamo a to – osvetou vedy, výskumu a inovácií s transferom technológií (CVTI, ZCV AURÉLIUM). V súčasnosti na tomto poli propagácie pôsobí viacero občianskych združení či neziskových organizácií ako SOVVA, AMAVET, SAIA n. o., Žijem vedu, Vedecká hračka, Veda nás baví a skupín ako Mladí vedci, Vedátor, Veda chce žiť, vrátane vedeckých portálov <https://www.euraxess.sk/en/> a dnes už neexistujúci www.spiritportal.sk, či časopis Transfer – veda, výskum, prenos technológií do praxe.

Z náhodných informácií predsa existujú ojedinelé organizácie, ktoré realizujú aktivity typu vedeckého výskumu – napr. Stredoškolská odborná činnosť, ktorá sa realizuje mimo rámca formalizovaného vzdelávania na základe dobrovoľnosti a osobnej iniciatívy. Ďalším príkladom je občianske združenie Vedecká hračka, ktoré popri propagácii vedeckých poznatkov pracuje s mladými ľuďmi na vývoji nových vedeckých hračiek.

Výskum o danej oblasti

Z oblasti výskumu o danej oblasti je možné poukázať na materiály: Systém financovania výskumu a vývoja z verejných zdrojov v SR – spracovaná analytická správa Najvyšším kontrolným úradom SR [12] a Identifikáciu kľúčových kompetencií študentov vysokých škôl pre potreby rozvoja vedomostnej spoločnosti na Slovensku (Výskumný ústav stavebnej informatiky, Košice, 2009) [13].

Okrem iného uvádzame SK CRIS – informačný systém pre oblasť vedy a výskumu – obsahuje údaje o projektoch financovaných z verejných zdrojov, o ich výsledkoch, register organizácií výskumu a vývoja, personálnu databázu výskumníkov, administráciu hodnotenia spôsobilosti vykonávať VaV a štatistické zisťovanie výskumno-vývojového potenciálu (<https://www.skcris.sk/portal/web/guest/home-about>) [14]. Momentálne prebieha zber dát (3.6 – 31.7.2019), avšak sa týka iba organizácií, oslovených Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR ako riadiaci orgán operačného programu Výskum a inovácie v spolupráci s Výskumnou agentúrou ako sprostredkovateľským orgánom OP Val dňa 14.8.2018 vyhlásili 5 výziev na predkladanie žiadostí o nenávratný finančný príspevok **na podporu**

dlhodobého strategického výskumu v jednotlivých doménach inteligentnej špecializácie RIS3 SK.

Výzvy boli uzavreté 29. marca 2019, keď bolo podaných 63 žiadostí o poskytnutie NFP:

- 7 žiadostí o NFP v rámci domény Dopravné prostriedky pre 21. storočie
  - 22 žiadostí o NFP v rámci domény Priemysel pre 21. storočie
  - 11 žiadostí o NFP v rámci domény Zdravé potraviny a životné prostredie
  - 13 žiadostí o NFP v rámci domény Digitálne Slovensko a kreatívny priemysel
  - 10 žiadostí o NFP v rámci domény Zdravie obyvateľstva a zdravotnícke technológie
- Po prvý raz bol zverejnený zoznam predložených žiadostí vrátane zloženia výskumných konzorcií.

V rámci podporených výskumných projektov všetkých agentúr MŠVVaŠ sa riešilo niekoľko projektov venovaných aj otázkam/podmienkam vzdelávania, výskumu a inovácií na Slovensku. O ich priemete do života však nie sú dostupné informácie.

Zdroje:

- [1] <https://sk.wikipedia.org/wiki/Veda>, [10.7.2019].
- [2] https://sk.wikipedia.org/wiki/Vedec%C3%BD_v%C3%BDskum, [10.7.2019].
- [3] <https://www.uvptechnicom.sk/pomozu-slovenskej-vede-inovacne-ekosystemy/>, [10.7.2019].
- [4] https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm, [10.7.2019].
- [5] <https://www.vicepremier.gov.sk/sekcie/investicie/agenda-2030/index.html>), [10.7.2019].
- [6] https://www.minv.sk/?ros_vsetky-spravy&sprava=vizia-a-strategia-rozvoja-slovenska-do-roku-2030-zverejnenia-na-pripomienkovanie, [10.7.2019].
<https://www.vicepremier.gov.sk/aktuality/investicie/oznamenie-o-zverejneni-navrhu-strategickeho-dokumentu-a-spravy-o-hodnoteni-strategickeho-dokumentu-vizia-a-strategia-rozvoja-slovenska-do-roku-2030-a-informacia-o-ich-verejnom-prero/>, [10.7.2019].
- [7] <https://www.vlada.gov.sk//historia-vlad-sr/>, [10.7.2019].
<https://www.vlada.gov.sk//programove-vyhlasenie-vlady-sr-na-roky-2012-2016/>
<https://www.vlada.gov.sk//programove-vyhlasenie-vlady-sr-na-obdobie-rokov-2010-2014/>
https://www.vlada.gov.sk/data/files/979_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-od-04-07-2006-do-08-07-2010.pdf
https://www.vlada.gov.sk/data/files/980_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky--od-16-10-2002-do-04-07-2006-.pdf
https://www.vlada.gov.sk/data/files/981_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-od-30-10-1998-do-15-10-2002.pdf

https://www.nrsr.sk/dl/Browser/DsDocumentVariant?documentVariantId=20170&fileName=nav_0074.pdf&ext=pdf

[8] <https://www.opengovpartnership.org/about/>, [10.7.2019].

[9] https://www.minv.sk/?ros_ogp, [10.7.2019].

[10] <https://www.nku.gov.sk/documents/10157/c91c662a-d46e-467a-a0e9-3844f2a3a2da>, [10.7.2019].

[11] <https://www.vicepremier.gov.sk/sekcie/cko/strategia-vyskumu-a-inovacii-pre-inteligentnu-specializaciu-sr/implementacny-plan-ris3/index.html>, [10.7.2019].

<https://www.vicepremier.gov.sk/wp-content/uploads/2018/10/SK-1.pdf>, [10.7.2019].

[12] ČOPÁK, m. – JURIOVÁ, J. – RAJŇÁK, M.: Systém financovania výskumu a vývoja z verejných zdrojov v SR. Analytická správa. Najvyšší kontrolný úrad SR, 2018

<https://www.nku.gov.sk/documents/10157/c91c662a-d46e-467a-a0e9-3844f2a3a2da>, [10.7.2019].

[13] Identifikácia kľúčových kompetencií študentov vysokých škôl pre potreby rozvoja vedomostnej spoločnosti na Slovensku. VUSI, s.r.o., Košice, 2009-2011

<https://www.vedatechnika.sk/SK/stimuly/Documents/Stimuly%20VUSI%20-%20prezentacia%20projektu%20a%20doplnenie%20vysledkov%20za%20rok%202010.pdf>,

[10.7.2019].

[14] <https://www.skcris.sk/portal/>, [10.7.2019].

Ďalšie zdroje:

- Agenda 2030
<https://www.vicepremier.gov.sk/sekcie/investicie/agenda-2030/index.html>, [10.7.2019].
- CIP VVI:
<https://www.vedatechnika.sk/SK/VysledkyProjektov/Stranky/VysledkyRieseniaProjektov.aspx>, [10.7.2019].
- RIS3 Poznatkami k prosperite – Stratégia výskumu a inovácií úpre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky
<https://www.opvai.sk/ris3/>, [10.7.2019].
- Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu uzavrelo výzvy na podporu dlhodobého strategického výskumu:
<https://www.opvai.sk/aktuality/ministerstvo-%C5%A1kolstva-vedy-v%C3%BDskumu-a-%C5%A1portu-sr-ako-riadiaci-org%C3%A1n-opera%C4%8Dn%C3%A9ho-programu-v%C3%BDskum-a-inov%C3%A1cie-v-spolupr%C3%A1ci-s-v%C3%BDskumnou-agent%C3%BArou-ako-sprostredkovate%C4%BEsk%C3%BDm-org%C3%A1nom/>, [10.7.2019].